

NEGYVEN ÉV...

Irtam KOVÁCS ARNOLD

Az újságíró mindig másról ír és soha önmagáról. A betűk ólmából gyur közéleti nagyságokat, följegyez a noteszébe kis és nagy eseményeket, beszélget csirkefogókkal és tisztességes emberekkel, akikkel össze-lálkodik a rohanó élet sodrában. Az újságíró most zavarban van, mert az ő negyven évéről kell írnia, amit a redakció asztala mellett eltöltött. Az újságíró zavarban van, mert nagyon keveset írt íróasztal mellett. Járt a főkapitányság körüli utcákat, a régi rendőrség hatalmas épületének zeg-zugos folyosóit, álmosan nekitámaszkodott éjszakként a központi ügyelet választórácsának és hallgatta a panaszkokat, belesodródott az eseményekbe. Egyik nap még konflison járt, a másikon már repülőgépen.

Negyven — szerkesztőségben eltöltött — évről kell beszélnie, ezért fullad el néha az újságíró hangja, mert ez a negyven év az — ő élete.

Soha nem jegyeztem noteszbe, cédulákra, menükártyák hátlapjára, papírszalvéták szé- lére írtam mindig azt, ami történt. Ezek a cédulák, papírszalvéták, régen elvesztek. Az emlékezet fakó és elsárgult lapjairól kerül- nek elő ezek a régi riportok: negyven év története.

Az első riport...

Nyitra születtem. Az édesapám nagy ter- mény- és takarmánynagykereskedő volt. Ha- tan voltunk testvérek, én voltam a legidő- sebb. Odahaza szerették volna, ha orvos le- szek. Amikor elvégeztem az elemi iskolát, gimnáziumba kerültem. Az iskola egyik ta- nára sikkasztott, talán negyedikes lehettem akkor. Róla írtam az első cikkemet, tizenhá- roméves koromban. Pesti lapban jelent meg a nyitrai gimnazista gyerek első írása. Az édesapám végigjárta a cikket a várost, na- gyon büszke volt rám. Majdnem kicsaptak az iskolából, az volt a szerencsém, nem hit- ték el, hogy akad olyan pesti újság, amelyik leadja egy negyedosztályú nyitrai gimnazista cikkét. Néhány hónapra rá képviselőválasz- tás volt a kerületben. A képviselőjelölt an- tiszemita programmal lépett fel és ennek a támogatására lejött a kerületbe a híres anti- szemita vezérkar, Verhovay, Istóczy és a többiek.

Ez a választás botrányba fulladt. Hiszen közel volt még a világraszóló tiszasziári per, amely után féktelen antiszemita izgatás indult meg a környéken. Fiakkereken vonul- tak végig a híres antiszemita vezérek, Verho- vay vagy Istóczy tartott beszédeket, lázi- tották a falut. A zsidógyerekeket kikergették az iskolából. Ríportot írtam róla, élehangu, kemény riportot, a tizenégyéves nyitrai gimnazista minden igazságos elkeseredésével. Pénzt küldött érte a lap s így írtak a pesti redakcióból:

„Mélyen tisztelt kolléga ur!”

A medikus cikke

Temesvárra kerültem. Már hatodik gimna- zista lehettem, amikor az egyik német új- ságba cikkeket kezdtem küldözni. A cik- kemet, ma is emlékszem rá, nemzetiszíni keretben hozta az újság, vezércikknek. Aztán Bécsbe kerültem, érettségi után és beiratko- zam az egyetemre. Hallatlan szorgalommal dolgoztam, mint medikus. Akkoriban volt Európában az első nagy influenzajárvány, az 1918-as spanyolnáthának az elődje. Meg- voltak rémülve az emberek, a lapok hasá- bokon keresztül arról a pusztító és szinte le- küzdhetetlennek látszó betegségről írtak. Az egyetemen akkor igen kiváló professzor tar- tott előadást az influenzáról. Hihetetlen ér- dekes volt, pontosan jegyeztem. Amikor a professzor ur abbahagyta, kéziratral a zse- bemből, felrohantam a Neues Wiener Jour- nalhoz és eladtam a szenzációs cikket. Tíz koronát kaptam érte!

Doktorátus előtt otthagytam az egyetemet. Miért, nem tudom. Amerikába utaztam. Nem csak újságíráshoz éltem, mindent megpróbál- tam, még énekeltem is. De a szerelmem az újságírás felé hajlott. Milyen más volt akkor

az amerikai újságírás, mint a pesti. De én tudtam, hogy odahaza, nálunk, ha technikai- lag meg sem közelíthetjük a nagy amerikai, angol és francia sajtót, újságírókban külön- beket produkálunk.

A pesti rendőrség bravúrja

A bűncselekmények olyan primitívek vo- tak, mint amilyen akkor a technika vo- lt. Nem volt villany, furógép, páncélvágó, za- talan furógép, de az autogénhegesztőt se- ismerték. A Pessener-gyár trezorjai az egész világon feltűnést keltettek, a találmány ab- ban állt, hogy a páncélszekerény falának ké- páncéllapja közötti ürt cementtel töltöt- ték ki.

Akkor történt, hogy Newyorkban banko- raboltak ki. A betörők éjszaka behatoltak a helyiségbe, hihetetlen technikával megfúrták a páncélszekerényt, csak pénzt vittek el, kö- tvényekhez vagy záloglevelekhez hozzá se- nyultak. Newyork után Chicagóban dolgoz- tak, azután átjöttek Amsterdamba; Berlin- ben, Kopenhágában, Szentpétervárott végig- fosztogatták a bankokat, betörték magáno- sokhoz, mint egy szardíniásdobozt nyitották fel a vastagfalú, legmodernebb safeket és kezemunkájuk arra vallott, hogy mindezeket nemzetközi kasszafurórászáság végzi.

A rendőrség még nem volt nemzetközileg megszerveve. Ez az eset adta az első lökést, hogy szükségessé találják a nemzetközi kapcsolatok felvételét. Hiába telefonáltak Berlinből Amsterdamba, Amsterdamból Szentpétervárra, a kasszafurók hihetetlen ügyességgel dolgoztak s nyomtalanul eltűn- tek, mielőtt a rendőrség egyik vagy a másik tagjára rátette volna a kezét.

A milleneumi esztendőben történt, hogy Bécsben a Grabenen kirabolták Granich- stetten ékszerész üzletét. A világ egyik leg- nagyobb ékszerkereskedője volt, az ameri- kaiak sem tudtak akkor konkurrálni vele. Az amsterdami gyémántpiacon Granichstäden vagyonát sokmillióra becsülték. 1896-ban tör- lént, hogy a francia kormány eladta az úgy- nevezett koronaékszereket. A francia köztár- saság a nyomát is el akarta tüntetni annak, hogy valaha is Bourbon királyság és napo- leoni császárság volt Franciaországban. Az ékszereket a magyar Bachruch és a bécsi Granichstäden vásárolta meg.

A zafírok, Napoleon koronája, a koroná- zási ékszerek, mind Granichstädenhez kerül- tek. Granichstäden vette meg Mária Antoi- nettenek híres gyöngnyakékét is, azt a gyö- nyörű nyakéket, amely olyan fontos szere- pet játszott a francia forradalomban.

Ezekről az ékszervásárlásokról akkoriban a világ összes lapjai megemlékeztek. Elmúlt egy-két hét, amikor egy napon Granich- städen üzletvezetője rémülten telefonált fő-nökének, hogy az üzletet kirabolták, a ko- ronaékszerek eltűntek, elvitték az üzletből az utolsó zafírt is. Csak a kommersz-éksze- reket hagyták ott, ötven-száz forintos arany- órákat, a kisebb briliánsokat és a jelenték- telenebb drágaköveket. Többmillióra becsül- ték hivatalosan a kárt és hiába nyomoztak, a tettesek eltűntek. Ujra elmúlt néhány hét. Budapesten betörték a Véry-féle különleges- ségi trafikba, betörők jól informálva voltak, tudták, hogy a különlegességi trafik páncél- szekrényében nagy összeget tartanak, mivel éppen aktuális egy nagy külföldi dohány- szállítmány átvétele. Egy fillérig kirabolták a különlegességi trafikot. Két nappal később az azóta már megszűnt pesti Központi Bankba törtek be, felnyitották a pénzsek- rényt és a banditák nyolcvanezer forintot zsákmányoltak.

A Scotland Yard emberei jártak Budape- sten, a Pinkerton iroda küldött detektíveket, mert biztosak voltak abban, hogy a nemzet- közi kasszafurórászáság, dél felé haladva, Budapesten ütötte fel tanyáját. A nemzetközi rendőrség pontosan tudta követni a nemzet- közi kasszafurórászáság útját, amely az orosz lengyel határon levő kolostori fosz- totta ki. Elvitték a legcsodálatosabb éksze- reket, drágaköveket, kirabolt ékszereseket,

melwyeket éjjel-nappal katonaság őrzött és amelyekről azt hitték, hogy megközelíthe- tetlenek.

Papacosta...

A pesti újságírók a rendőri sajtóirodában várták akkoriban az eseményeket. Néha benéztek az ügyeletre is, egy délután fiatal rendőrfogalmazó, Saly Endre volt az inspekción. Amikor kérdezősködtünk nála, mi történt, unottan mondta, hogy semmi. Egy leány volt nála, furcsa dolgokat mesélt. Két fiatalember szállt meg nála, mert az anyja, mondotta, szobákat ad ki albérletbe. A két szobaur, csinos fiúk, nagyon elegáns volt, remek bőröndökkel érkeztek meg, kül- földiek. Gyakran keresik fel nők őket, nagyon jól élnek. A lány elmondta a rendőrtisztnek, hogy egy napon, amikor kíváncsiságból benyitott a szobá- jukba, bőröndöt talált, amelyben acélholmi volt. Az édesanyja nyugtalankodott, kérte, küldjenek ki valakit, hogy utána nézzen a dolognak. A fiatal rendőrfogalmazónak egy pillanát alatt átvillant az agyán, hátha be- törőszerszámok. Maga ment ki a helyszínre, benyitott a szobába, megtalálta a bőröndöt, a zsebkészével föl vágta az oldalát és a leg- remekbbr angol acél betörőszerszámok vol- tak benne.

Nem tartóztatta le a két fiatalembert, hagyta, hadd dolgozzanak, hadd lumpolja- nak. Megfigyelte a bűntársait is, körülbe- lül tizenhárom-tizenegyet embert figyeltek a pesti detektívek. A rendőrfogalmazó a két fiatalembert figyelte. Egy napon, amikor már minden rendben volt, rajtuküldötték, a Hajós-utcai Herzmann-orfeumban. Ott mula- tott a két elegáns külföldi fiatalember Luisi Fischer, a híres breitli-szobreti társaságában. Az egyik Papacosta volt, görög mérnök, aki- nek Görögországban gyára volt. Társa pedig Affendakis görög gimnáziumi tanár, Athén- ből. Később megállapították, hogy Papa- costa London egyik külvárosában betörő- szerszámgyárat alapított. Kiváló mérnök és kiváló technikus volt. A betörőtársaság egyik tagjának Skóciában volt birtoka, a másik- nak hatalmas és gyönyörű villái a francia Rivierán. Mindegyiknek a vagyonát sok- százezer forintba becsülték akkoriban. A budapesti rendőrség ezzel a fogással világ- híru lett.

Gyilkosság a Gellért-hegyen

Néhány nappal később Budapestet szörnű gyilkosság tartotta izgalomban. A Gellért- hegyen, amely akkoriban rendezetlen volt, brutálisan meggyilkolt emberre akadtak. A hegy tetején kis kunyhójuk volt a köfőjök- nek. Az áldozat fejét kövekkel verték szét. Minden gyanúsított, akit előállítottak a rendőrségre, tagadott és így a nyomozás hollpontra jutott, mert nemcsak tagadtak, hanem alibit is tudtak igazolni.

Hosszas és fáradságos nyomozás után megállapították, hogy a szerencsétlenül meg- gyilkolt ember Appel ékszerész volt, akit jómódu embernek ismertek. De a gyilkos személye ismeretlen volt.

Az újságírók akkoriban két kávéházban tanyáztak, az egyik a híres irodalmi kávé- ház, a Newyork volt, a másik a riporterek kávéháza, az Andrássy-uti Millenium-kávé- ház. Furcsa és vegyes társaság járt akkori- ban ide, újságírók, artisták, festők, szobrá- szok, színészek és sportemberek. Appel ék- szerész siketnéma ember volt s mi, újság- írók, emlékeztünk arra, hogy néhány nappal ezelőtt egy siketnéma ember két sportembe- rel beszélgetett a Milleniumi kávéházban. Az újságírók maguk nyomoztak a megállapítot- tuk, hogy a siketnéma ember csakugyan Appel ékszerész volt, a két sportember, aki- vel tárgyalt, két biciklista. Az egyik Fuchs Mátyás, a híres biciklibajnok, aki szegedi útjával, amely akkor nagy feltűnést keltett, rekordot javított, a másik egy Hegyi Jenő nevű sporttársa. A két gyilkost az újságírók nyomozták ki, egy telefon a rendőrségre és a két embert előállították Bevallották, hogy ők csalták fel Appel ékszerészt a Gellért- hegyre, kövekkel agyonverték és kirabolták.

A nagy események éve volt ez az esztendő. A pesti újságok már a közép-európai sajtó felett álltak, az eddig szegényes magyar ri- portázs komoly versenytársa lett a világhírű amerikai és angol riportázsoknak.

Rigó Jancsi és Chimay hercegnő botránya

Akkoriban történt, hogy a brüsszeli kas- télyából eltűnt a belga arisztokrácia egyik leg- szebb és leggazdagabb asszonya, Chimay herceg felesége, Clara Ward, a chicagói hus- király leánya, aki az amerikai dollárok mil- lióival megannyozta az előkelő hercegi csa- lád kissé kopott aranycímerét. Oriási tár- sadalmi botrány foglalkoztatta az egész vi- lágot, mert kiderült, hogy a hercegnőt Rigó Jancsi, a magyar cigányprimás szöktette el, aki akkor Brüsszelben muzsikált.

Nem igaz a legendának az a sorozata, hogy Rigó Jancsi férfiszépség volt. Ripacsos arcu, keskenymellű, hektikás cigány volt, aki huszárruhában muzsikált, külföldi ét- termekben és mulatóhelyeken. Nagyorru, fekete szemű fiú volt. Clara Ward a tipikus amerikai flapperek első őse, mégis otthagya érte az urát. Keresték mindenütt, de sehol nem találták meg.

Egy napon éjszakai redakció után nagyobb újságíró-társaság ült a Somosi-orfeum téli- kertjében. A társaság gyönyörű szőke nőre lett figyelmes, remek estélyi ruha volt rajta és a zékszerek, amelyeket hordott, vagyon- ertek. Egy ripacsos arcu, nagyorru, fekete- szemű férfivel ült, aki frakkot viselt. Kékes- fekete, sima haja volt. Valaki fölismerte az újságírók közül, fölállt és odament az asz- talhoz.

— Ugy-e, te vagy a Rigó Jancsi?

A cigány mosolygott.

A budapesti újságírók megoldották a nem- zetközi rejtélyt. A hercegnő a Rémi-szálló- dásban lakott Pesten. Téara hívta meg az újságírókat és ott kedvesen és közvetlenül beszélte el romantikus szerelmi kalandjait. Később Szekszárd környékére utazott, hogy megismerkedhessék Rigó Jancsi családjával. A vályogos putrik nem nyerték meg a tetszé- sét, de cigánybált rendezett s ott táncolt a cigányokkal reggelig. Később Alexandriába költözött, Rigó Jancsit ott hagyta, éppen úgy megszökött tőle, mint egykor az urától. A híres cigány egy kis alföldi városkában halt meg nagy szegénységben.

Koburg Lujza

Nem sokkal ezután újabb társadalmi bot- rány foglalkoztatta a z egész világot. Ez még érdekesebb volt, mint az előbbi, mert ma- gasrangú szereplői királyi családokkal állot- tak rokonságban. II. Lipót belga király leá- nyát, Koburg Lujzát, férjétől, Koburg Fü- löptől, Európa egyik legnagyobb vagyonának urától, megszöktette adjutánsa, Matasich-Keg- levich ulánusfőhadnagy. Egy napon eltűn- tek a kastélyból és az egész világ azt talál- gatta, hová tűnhettek. Akkoriban a Newyork- kávéházba járt a rendőri riporterek gárdája, amelynek Beöthy László, Adreánszky Jenő és e sorok írója volt a tagja. Adreánszky Rákosi Jenő veje volt, a későbbi törvény- széki orvosszakértő. A kávéházban mi is találgtattuk, hogy Matasich-Keglevich hová szöktethette Koburg Lujzát. Térképet vet- tünk elő és gondolkodtunk. Azt tudtuk, hogy horvátországi Lobor nevű kisközségben van Matasich-Keglevich apjának birtoka és ősi kuriája, csak ide szökhettek. Még aznap éj- szaka vonatra ültünk és leutaztunk La- borba. Napokig figyeltük a kastélyt, amely csodálatosan szép erdő közepén emelkedett, vadregényes tisztáson, gyönyörű park közé- pében. Néma és csendes volt ez a kastély és környéke. De mi kitartottunk, várunk nap-nap után. Egyszerre, talán a negyedik napon, a kastély kapuján egy nyitott batár fordult ki oly gyorsan, hogy észre sem vet- tük, kik ülnek benne. Pedig meg kellett tud- nunk. Ugy, ahogy voltunk, hármasban, ro- hantunk a batár után el is értük, An- dreánszky fölkapaszkodott hátul a kocsi- ra. A kocsi visszafordult és olyat vágott rá az ostorral, hogy leszédült az országot porába. De mi mégis megtudtuk, hogy ki ül a ko- esiban és a világsajtóban először a magyar lapok közölték, hogy Koburg Lujza a hor- vátországi Lobor ősi kastélyában tartózkodik a fiatal ulánustisztel, Matasich-Keglevich-el.

— Mars innen!

Meg voltunk döbbenve, de a királyi parancsra el kellett hagynunk a posztot. A magyar lapok erről a látogatásról mégis különben számoltak be, mint a nagy külföldi lapok.

Krecsányi a detektívönök

1908. a bűncselekmények esztendeje volt. A budapesti főkapitányság detektívönöke, Krecsányi Kálmán, a legremekebb, a legkitűnőbb, a legképzettebb rendőrtiszt egyikike volt. Már mint rendőrkapitány is ismertté tette a nevét, a VIII. kerületi kapitányság vezetője volt, ő tartóztatta le borhamisítást a híres Engl borkereskedő cég főnökét. Ennek a mesteri detektívmunkának köszönhető az a börtövény, amely ma is életben van. Krecsányi tartóztatta le, mint rendőrkapitány, az obstrukció idején az utcán tüntető politikusok közül Rakovszky Istvánt. Őrási botrány lett belőle, Krecsányi fejét követelték, a mentelmi jogot sértette meg. Krecsányi tettenérésre hivatkozott, csak a kötelességét teljesítette. Előléptették. Mint detektívönök-höz, az ő nevéhez fűződik a legsikeresebb és a legbonyolultabb bűnügyek zseniális nyomozásának egész sora. Soha semmit nem titkolt el az újságírók elől. Minden nagy bűnesetben kikérte a tapasztalt rendőri riporterek tanácsát és bármilyen komplikáció állott be, az újságírók segítségét kérte. Ezért az újságírók nem dicsimnuszokkal fizettek, hanem eredményes munkával. Krecsányi a magyar sajtó segítségével szinte megoldhatatlannak látszó bűnügyeket derített fel. Az ő nevéhez fűződik a Kereskedelmi Bank sikkasztójának a leleplezése is.

Egy napon a Pesti Magyar Keresk. Bankban nagyobb összeget sikkasztottak. Az egyik tisztviselőt gyanúsították a sikkasztással, akit Krecsányi mint tanut ki is hallgatott a rendőrségen. A fiatalember hazament és a tanúkihallgatás után fejbőllette magát. A Rókus-kórházba került és bucsulevelében azt írta, nem bírja elviselni, hogy őt gyanúsítják a sikkasztással. Krecsányi fejét követelték a lapok. Persze, a jóhiszemű olvasó nem tudta, hogy Krecsányi, mielőtt a támadó cikkek megjelentek volna, magához kérte a sajtóiroda valamennyi tagját és személyesen kérte fel az újságírókat a támadó cikkek megírására.

— Ez a csirkefogó szimulál! Kicsit megsebezte a bőrét, pedig biztos, hogy ő a sikkasztó.

Néhány nap múlva a fiatalember töredelmes vallomást tett, beismerie, hogy ő vitte el a pénzt. A pénz egy részét meg is találták nála.

Benkő Rózs

Az igazi újságíró akkoriban nemcsak a rendőrségen, törvényszéken, a Parlamentben dolgozott, hanem folyton angardeban állt. Nem volt magánélete. A régi tánchelyek a riportok kimeríthetetlen és bőséges forrásai voltak. Így például a Neu Welt a mostani Vígyszínház telkén, ahol akkor még bizony nem épültek sorra utcák, gidres-gödrös elhagyott grundok voltak és a Neue Welt, ez a primitív és rossz kis viskóban épült tánchelyiség egyike volt Budapest legismertebb mondain helyének. Tánchelyiség volt még a Berger Mácsi pincéje a Király-utcában, a Vilmos császár-ut környékén a „Mazurka király”. A későbbi tánclokálok zengerajokká alakultak át. Megnyitott a Blaue Katz a Király-utcában, az Imperial és a Folie Caprice a régi Rostély-utcában: később a Révay-utca került át.

Harmadik állomása az éjszakai mulatóhelyeknek az orfeumok voltak. A híres régi Prugmayer Orfeum a Hajós-utcában, a Somossy Orfeum a mai Fővárosi Operettszínház helyén, később a Herzmann Orfeum, amelyet Herzmann Prugmayer-től vett át. Ezeknek az előadásai német nyelven folytak, a bécsi és a pesti humort kultiválták. Mi újságírók a Herzmann Orfeumba jártunk a legszívesebben.

Kardalosnő

A Herzmann Orfeumban akkoriban a táncos görölök között statisztált egy vidékről Pestre került parasztlány: Benkő Rózs. Később Belgrádba került és brettli sztár lett. Benkő Rózs a nők hihetetlen asszimilációs képességével óriási karriert futott be. A belgrádi konakban a Pompadur szerepét játszotta. Királynői eleganciával érkezett látogatásra Pestre és itt együtt mulatott barát-
nőivel. Obrenovich Sándor Pestre is leveleket küldött hozzá. Ezek a levelek bizalmas természetűek voltak. Nemcsak magántermészetű közlések, hanem politikai jellegűek is. rakosgattak.

Benkő Rózst egyik napról a másikra kitasították Belgrádból. De a királyi barát-

ság nagy reklámját kitűnően felhasználta Pesten. A lapok oldalas cikkeket irtak róla, mire megérkezett és kijelentette, hogy visszatér a Herzmann Orfeumba, oda, ahol egykor statisztált — persze, mint primadonna. Az első fellépte valóban szenzációs volt. A Herzmann Orfeum színpadán királyi ékszerrel jelent meg. Benkő Rózs abban az időben Waldemar nevű elcsapott diplomata társaságában. Később hozzájuk csatlakozott K. I. Sándor nevű újságíró, rendőri riportert és egy zsaroló zuglap szerkesztője: dr. T. A. társaságának a megbízásából a báró elutazott Belgrádba, ahol egykor alkonzul volt és megszerelték Benkő Rózsihoz írt levelekkel Obrenovich Sándort. Féltek a botránytól fizettek kétszer hatalmas összegeket, de aztán megunták a dolgot. Barlowacz, akkori budapesti főkonzul megjelent Rudnai főkapitánynál megkérte, hogy járjon közbe, minden lényesen válaszoltak a kérdésekre és a leveleket nem akarták kiadni. Néhány nap később egy Genfben franciául megjelent lapban napvilágot látott ezen levelek egy-
Kimos nemzetközi botrány volt, most nyilvánlan feljelentette Obrenovich Sándor Barlowacz főkonzul útján a pesti zsaroló társaságot. Az egész bandát letartóztatták. Néhány heti vizsgálati fogság után megszerezték leveleket is.

A zsarolók Benkő Rózsival együtt később kiszabadultak. Benkő Rózs Óbudavárában nyitott pezsgős pavillont, amely világhírű lett. Egy kitűnő nevű legrégibb magyar zseni családból származó földbirtokos vette feleségül az egykori parasztlányt, aki mint nagyszony halt meg egy vidéki kuria akácok csendjében.

Törvényszék, hercegek a pesti éjszakában

A nyolcvanas—kilencvenes években a fegyelmű családok sarjai budapesti tanulmányutakra jöttek, amelynek éjszakai élete világhírű. Gyakran fordult meg Pesten a walesi herceg is, a későbbi Edward angol király. Edward barátja gróf Károlyi István volt. Nagy ur, a legfogósabb magyar magnás. Ebben az időben volt, hogy a főkapitányság egy napon kiutasította Budapestről Schenk Irén nevű bufféholdot, aki a Somossy-Orfeum félkertjében szerepelt. Csinos, zalaszentgróti zsidóleány volt, újságírókkal szeretett mulatni. Az újságírók meg is irták a kalandos kitoloncolás történetét. Így tudódott ki a portlandi herceg váltóinak az ügye. A portlandi herceg fia a legzadagabb angol főurak egyikének örököse, Budapestben élt akkoriban. Az apja a fiatal herceget különböző váltóügyei miatt száműzetésbe küldte Budapestre, hogy talán itt megkomolyodik. Itt találkozott Schenk Irénnel. A csinos, fiatal bufféfnő belekergette uzsorakölcsönökbe a herceget. Az öreg herceg nem fizetett a fiáért, erre a táncosnő írt leveleket az apának, hogy fia váltóinak ő a tulajdonosa és ha nem fizet, botrányt csinál.

A portlandi herceg az angol követség útján érintkezésbe lépett Boda Dezső főkapitánnyal. Boda rendet csinált, a fiut tébolydába vitték, a leány másnap elutazott Budapestről. Berlinben tünt fel, néhány évvel később, ahol karriert csinált, az éjszakai élet egyik ismert csillaga lett.

E sorok írója évekkal ezelőtt Londonban járt. Róttá az utcákat, nézegette a házakat, az üzleteket, egyszer csak ismerőst fedezett fel: Schenk Irén volt, az egykori pesti bufféfnő. Csodálatos tolelt volt rajta, nyakában vagyont érő gyöngyösr. Kocsi várt rá. Meghívott a villájába, London egyik legelőkelőbb negyedében volt a palotája. A portlandi hercegre már nem is emlékezett.

A gárdatiszt barátja

A múlt század végén óriási izgalmat keltett Budapestben, hogy a legelőkelőbb és legrégibb pesti fűszer- és csemegekereskedő huga, Szimon Anna, Szófiában titokzatos körülmények között eltűnt. A család kétségbeesetten tudakozódott, végül a szófia magyar követséghez fordult felvilágosításért. De a külügyi képviselők hiába nyomoztak, Szimon Annának nyoma veszett.

Szimon Anna akkoriban ismert táncosnő volt, akit a nemzetközi mulatók primadonnaként hirdettek. Az eltűnés előtt néhány hónappal Szófiába szerződött magas gázsival, egy darabig irt haza, hogy a legjobb társaságokban fordul meg de később már nem adott magáról életjelet.

A Szimon-család végső kétségbeesésében két budapesti detektívet, lovag Bialosz-kurszky és Engyeli Kálmánt bízta meg, hogy

utazzanak Szófiába az eltűnt táncosnő után. A detektívek leutaztak és megállapították, hogy a táncosnő igen meleg barátság fűzte Bojoseff gárdatisztához, akinek apja Bulgária vezérkari főnöke volt. A fiu Ferdinánd bolgár cárnak egyik hadsegéde volt.

Megállapították azt is, hogy az utolsó éjszaka Szimon Anna Bojoseff lakásán volt, együtt mentek el, azóta nem látták. A detektívek nyomozását nagyon megnehezítették Bulgáriában, de a két szívós és kitűnő magyar rendőr nem nyugodott. Lépésről-lépésre követték Bojoseffet, pontosan megállapították az utolsó éjszaka körülményeit. Bojoseff szakítani akart a magyar táncosnővel, együtt mentek el az utolsó éjszakán hazulról, a Marica-folyó partján sétálgattak, itt megfojtotta a gárdatiszt a magyar táncosnőt és holttestét a vízbe dobta. Csónakon járták végig a folyót és meg is találták a lány holttestét. Minden kétségen kívül megállapították, hogy a szerencsétlen pesti lányt megfojtották. Erről jelentést is tettek a szó-
ai rendőrségnek, amely Bojoseffet nem tartoztatta le és a két detektív visszatért Budapestre. Az újságírók itt tudták meg a nyomozás történetét. A sajtó éles cikkeiben, ol-
alas riportokban foglalkozott a bűnüggyel, egyhogy a híranyagot átvette a világsajtó is. Ennek a nyomása alatt Bojoseffet Szófiában letartóztatták. A bolgár törvényszék a gárdatiszt halálra ítélte és az ítéletet az akkori szokás szerint nyilvános helyen hajtották végre. A gárdatisztet Szófiában a nyílt utcán főlakasztották.

Strassnoff Ignác

Az újságíró bizonyos elérzékenységgel gondolt Strassnoff Ignácra, aki sok érdekes híranyagot szolgáltatott a lapok részére. Ponyvaregények hőse lett, önéletrajzt is írt. Az igazat megvallva, ezekben az írásokban több fantázia van, mint valóság. Egyik legérdekesebb kalandja Zágrábban játszódott le, ahol mint a külügyminisztérium tisztviselője, állított be dr. Bauer zágrábi érsek palotájába. Az érseknek bíborosi méltóságot ígért, fölvetett néhány ezer forintot és idejében megszökött. Seholy sem lehetett megtalálni. Strassnoff ügyével Becket, az akkori Pest leghíresebb detektívjét bízták meg. Beck tudta, hogy Strassnoff a lipotvári fegyházban együtt raboskodott Pest egyik leghírhedtebb zsebmetszőjével, Scheiber Dezsővel. Scheiber nemzetközi zsebtolvaj volt, még pedig az utazó zsebtolvajok fajtájából. Csak elsőosztályon utazott, kis kofferrel kezében, amelyben egy vadonatúj öltözött ruha volt. Éjszaka dolgozott, gyufát gyújtott és közel tartotta a kiszemelt áldozat szeméhez, akinek pénztárcáját már jegyváltás óta figyelte. Ha nem ébred fel, akkor biztos volt, hogy mélyen alszik. De még így sem volt egészen bizonyos a dolgában, előbb féloldalra döntötte, és csak akkor kezdett munkájához. Csunya, kis vörös ember volt Scheiber Dezső, híressé akkor tette nevét, amikor Papacosta bűntársával, Affendacis görög gimnáziumi tanárral együtt megszökött a börtönből. A mármaros hegyekben fogták el őket. Beck tudta, hogy Scheiber a Rottenbiller-utcában lakik.

E sorok írója a detektívvél együtt ment Scheiberhez, hogy Strassnoff után érdeklődjék. Amikor becsöngöttünk, Scheiber felesége nyitott ajtót, nagy zavarban volt. Beck udvariasan köszönt és az elsőszobából benyitott a lakásba. Itt állt utrakészen Strassnoff dragonyos kapitányi egyenruhában. Mosolyogva fogadott bennünket, Beck is nevetett.

— Mondd Náci, ezt hogy csináltad? Legutóbb még csak hadnagy voltál, most egyszerre dragonyos kapitány vagy?

Strassnoff a vállát vont:

— Tudod, a zágrábi érseket kineveztem bíborossá, most ő halálból engem nevezett ki. Így lettem dragonyos kapitány.

Együtt mentünk be a főkapitányságra.

Pálinskás a postarabló

Beck akkori bravurjai híresek voltak Budapestben. Beck minden bűnözőt ismert, aki-
vel valaha dolga volt. Egyszer postarablás történt Budán a Werbőczy-téren, álarcos ember kirabolt egy magánpostást, mert akkor a postahivatalokat bérbeadták magánosoknak. Revolverrel tört be és az egész kasszát elvitte. Beck nyomozott, kihallgatta a postáskisasszonyt, aki elmondta, hogy az álarcos rabló, amikor betört, selypítve mondta ki az r betűt. Becknek nem kellett tovább faggatnia a kisasszonyt.

Pálinskás Jóska volt...

Hiába nyomozták Pálinskás Jóska után, eltűnt Budapestről. Egyszer értesítették a budapesti főkapitányságot, hogy Karlsbadban óriási cipőüzletet fosztottak ki. Ennek a tettése is eltűnt. Egy napon jelentették Beck-

nek, hogy nagyobb tétel cipőárut akarnak eladni. Így tudta meg Beck, hogy Pálinskás Jóska hazajött. Még aznap elfogta.

Bérczy — a félelmetes

A budapesti rendőrségnek leghíresebb bravurjairól emlegetett rendőrtisztje, Bérczy Béla rendőrtanácsos volt, egyike a legragyo-
góbb nyomozótehetségeknek. A mai perrendtartás azt írja elő, hogy a gyanúsítottat negyvennyolc órán belül át kell adni az ügyésznek. Akkoriban még másként állt a helyzet. A gyanúsított hónapokon keresztül a rendőrség fogdájában maradt és így a legprecízebb rendőri munkát lehetett végezni. Természetesen akkoriban nem követtek el olyan nagy számban bűncselekményeket, mint ma, viszont nem is voltak olyan kis, ötpengős bűnesetek, mint amilyenekre a mai gazdasági válság kényszeríti a szegény esett embereket. Bérczy a legraffináltabb trükkökkel dolgozott, órákon át vallatta a delikvenst. Alvás közben fölzavarta, réme volt a bűnözőknek. Az uri bűnözők rettegtek tőle, szívós volt, mint egy buldog, de ugyszólván egyetlen nyomozása sem volt eredménytelen.

Akkoriban történt, hogy a kereskedelemügyi minisztérium irodájának főigazgatóját, Kókán Jánost, bízták meg azzal, hogy nyolcvanezer forintot fizessen be az állampénztárba. Ősz volt, Kókán felöltöben volt. A Lánchidon kellett keresztülmennie, a felöltőt levetette és csak a karján vitte. A hid közepén táján egyszerre csak nagy lármát csapott. Elmondotta a körje csoportosult járőrelő-
nek és a rendőrnek, hogy a minisztérium pénzesborítékját, amely a felöltője zsebében volt, a Dunába ejtette. Halottasápadt volt az arca és remegett.

A kereskedelemügyi minisztérium értesítette az esetről a főkapitányságot és Bérczy kapta kezébe a nyomozást. Pillanatok alatt megállapította, hogy Kókán János erősen eladósodott, váltói uzsorások kezén forognak. Egy szavát sem hitte el, tudta, hogy a pénzt elikkasztotta. Bérczy fölment a kereskedelemügyi minisztériumba és tudakozódott, milyen címletekben kapta Kókán a nyolcvanezer forintot. Pontosan följegyezte, hány ezres, százas, huszas és tízes címlet volt a borítékban. Ugyanilyen nagyságu pénzjegyekben kölcsönként nyolcvanezer pengőt. Ezt betette a borítékba és fölkereste Kókán a lakását.

— Mondja csak Kókán ur — kérdezte — hova tette ön a pénzesborítékot?

Kókán zavartan válaszolt:

— A kabátom külső zsebébe.

Bérczy bekérte a kabátját és egy pohár vizet kért. Kókán kisietett, hogy behozza, Bérczy ezalatt megállapította, hogy ugyanolyan címletekkel a kereskedelmi minisztérium borítékja bele sem fér a zsebbe, bár-hogyan erőszakolja is. Amikor Kókán megjelent az ajtóban, Bérczy rászólt:

— Maga elikkasztotta a pénzt!

A pohár csörömpölve törött össze a padlón, a víz szétfolyt. Kókán lehajította a fejét.

— Beismerem, kapitány ur. De honnan tudja?

Még érdekesebb esete volt Bérczy kapitánynak a városi villamosvasutársaság sikkasztási ügye. Hoffer Richard, a társaság egyik pénzbeszédője, a Ferenc József-tér egyik kis házikójában elájult. Mire magához tért, eltűnt a táskájából negyvenezer forint kaszirozott pénz. Bérczy megállapította, hogy Hoffer rendezett viszonyok között élt, nagyon tisztességes embernek ismerik, semmi gyanusát nem talált. Mégis különösnek találta ezt a furcsa rablási históriát. Fölkereste Hoffer háziorvosát és kérdezősködött, nincse-szervi szivbaja Hoffernek. Az orvos a fejét rázta.

— Soha egészségesebb embert nem ismertem!

Bérczy megállapította, hogy Hoffer nem is cigarettázik, szóval a hirtelen ájulás nem nikotinmérgezés. Most már csaknem bizonyos volt, hogy Hoffer sikkasztott. Meglátogatta Hofferét, Hoffernek jött eléje, aki nem is sejtette, hogy az urát gyanúsítják sikkasztással. Rendes polgári lakása volt, semmi különösét nem talált, csak egy nagy könyvszekrényt.

— Szokott Hoffer ur olvasgatni? — kérdezte.

— Nem igen — válaszolta a felesége.

Bérczy észrevette, hogy az egyik Mayer lexikonkötet kilók a sorból.

— A lexikont sem szokta nézegetni? — kérdezte.

Hofferné mosolygott:

— Érdekes, hogy éppen ezt kérdezi, kapitány ur. Most jutott az eszembe, hogy ez utóbbi időben bizony gyakran nézegette.

Bérczy kihúzta a lexikont a könyvek közül. A betű-kötet volt. Végiglapozta, végre

egy összefogdosott oldalán megállt. Apoplexia — gutaütés, pontosan leírt tünetek, ájulásokkal kapcsolatban. Bérczy nevetett. Amikor hazajött Hoffer, letartóztatta. Másnap a pénzbeszedő beismerte a sikkasztást.

Bérczy a legnagyobb szakértője volt az uzsorásügyeknek. Az akkori aranyifjúság, hogy pénzt szerezzen, ugynevezett gavalér váltókat hozott forgalomba. Annál jobb volt a váltó, mennél hamisabb volt, azért több pénzt fizettek az uzsorások, mint a rendes, komoly váltóért. Ha baj lett, a papák Bérczyhez fordultak, akitől az uzsorások rettegtek. Csak idezést kellett küldenie, az uzsorás kijelentette, hogy egy szó sem igaz, nem is tartozik a fiú. Megsemmisítették a váltót.

A Micsinay postakocsis esetét is napok alatt nyomozta ki. A postakocsikon akkor pénzesleveleket is szállítottak és egy nap Micsinay postakocsis álkulcsal fölnyitotta a kocsi lezárt ládáját és hatvanezer forinttal megszökött. Bérczy kapitánynak jelentették, hogy a gödöllői koronauradalomban látták. Az újságírók is kimentek vele nyomozni. Megállapították, hogy csak Hatvan felé szökhettek. A várost környező kukoricásban el is fogták a postakocsist.

Egyik legsikerültebb nyomozása egy nagy budapesti bank eltűnt ötvenezer forintjának megkerítése volt. Bejelentették a főkapitány ságon, hogy a bank pénztárából ötvenezer forint hiányzik. A pénztárban egyedül Szalay Frigyes főpénztáros tartózkodott, jómódú szolid, adósságnélküli embernek ismerték sehová nem járt, nagyon szorgalmas, derék tisztviselő volt. Bérczy nyomozott az ügyben és semmit nem tudott megállapítani, a pénz eltűnt. Nem nyugodott, figyelte Szalay Frigyeszt. Így tudta meg, hogy a főpénztáros gyakran utazik Bécsbe egy ott élő elvált asszonyhoz. Rihallgatta többször is Szalayt mint tanút ebben az ügyben, de óvatosan elkerülte még a látszatát is annak, hogy gyanúsítja. Szalay ideges volt, de Bérczy, akinek nagy tapasztalata és emberismerete volt, tudta, hogy ez nem jelent semmit, rendőri kihallgatáson a legártatlanabb ember is ideges. Hónapokig nem történt semmi, de Bérczyt nem hagyta nyugodni ez a kiderítetlen bűncselekmény és három éven keresztül figyelte Szalay Frigyeszt. Egy napon az alárendelt detektív jelentette, hogy fönt járt Bécsben, az elvált asszony, akihez Szalay gyakran járt, nem lakik régi lakásán, Bécs közepén új házat vásárolt magának. Bérczy Szalay után nyomozott. Megtudta, hogy a főpénztáros felesége ellen válópórt indított és Bécsbe készül, hogy az elvált asszonyt feleségül vegye. Most már tudta, hova lett a bank ötvenezer pengője. Megállapították azt is, hogy a bécsi asszony melyik bécsi bankban helyezte el a pénzt, mikor és milyen címletekben. Három év után tartóztatták le a bank sikkasztóját.

Bérczy nyomozási módszere kíméletlen és erőszakos volt. Egy napon ismert budapesti ügyvédet tartóztattott le. Az ügyvédet a vizsgálóbíró szabadon engedte, az ügyészség pedig megszüntette ellene az eljárást. Haragos és éles cikkek jelentek meg a budapesti sajtóban Bérczy ellen és így átkerült a IV. kerületi kapitányságra. Később uzsorások karmaiba került a rendőrkapitány, pesti uzsorásokéba, akik úgy félték tőle. Fegyelműt indítottak ellene, de ennek a végét már nem várta meg, fölbőltte magát. Az Újsághoz írt bucsulevelet, amelyben a legsúlyosabb vádak kal illette a fegyelmi-bizottság tisztviselőit és elbucszott az újságírótól.

Az önbetörő fülörvos

Egész Európa felfigyelt arra a bűncselekményre, amelynek főhőse Thomka József dr., kiváló fülgyógyász volt. Thomka József dr. igen régi, előkelő és dúsgazdag patricius családból származott. Mint fülörvost, egész Budapesten ismerték, de orvosi körökben is kitűnő hírneve volt. Ugy tudták, hogy az övé Európa egyik legnagyobb fülpreparátum-gyűjteménye, de ezenkívül híres képgyűjtő is volt.

Egy nyáron, mikor a Bécs melletti Badenbe utazott családjával, betörték az Oklogon-kávéház fölötti levő lakásába és a betörők vandál módon garázdálkodtak. Összetörték a fülpreparátum-gyűjteményt, a vagyont érő képeket széthasogatták és csak néhány ezüstitárgyat, könnyen felgöngyölíthető szönyeget loptak el. A budapesti főkapitányság kitűnő detektívjeinek feltűnt a dolog mert ilyen durva munkát csak kontárok végezhetnek. Érthetetlen volt, miért vagdosták össze a képeket és a számukra teljesen értelmetlen fülpreparátum-gyűjteményt miért törték darabokra. A fülpreparátum-gyűjtemény és az orvos képtára mintegy 160.000 koronára volt biztosítva. A Szépművészeti Múzeum igazgatója azonban megállapította, hogy az összeszabdalt képek csaknem egytől-egyig

durva hamisítványok, amire az orvos zavartan mentegődött.

— En eredetinek vásároltam őket, biztos becsaptak.

A rendőrség most már gyanút fogott. De érthetetlennek látszott, hogy Thomka József dr., akit dúsgazdag embernek ismertek, miért követne el önbetörést és miért próbálna kőznék biztosítási csalással. Többször beidézték a rendőrségre, természetesen mint tanút, hogy egy pillanatra se higgye azt, hogy gyanúsított. Közben a világ összes fülklinikáin érdeklődtek, nem kínáltak-e valahol eladásra fülpreparátum-gyűjteményt. A főkapitányságra meg is jött a válasz. A bonni egyetemnek ajánlatot tettek ilyenfajta gyűjtemény eladására, sőt a tárgyalásokat meg is kezdték az illetővel. A rendőrség most már a legnagyobb eréllyel tovább nyomozott. Egy napon az egyik detektív fönt járt Thomka dr. lakásán és egy londoni tőzsdecég borítékját látta az asztalon. Ez új irányt adott a nyomozásnak. Csakhamar megtudták, hogy Thomka dr. külföldi tőzsdéken játszik és az utóbbi időben hihetetlen összegeket veszített. Egész vagyona eluszt és így eladósodott. Egy napon beidézték a rendőrségre. Thomka dr., amikor kilépett az Oklogon-téri ház kapuján, gyanús embereket vett észre, úgy rémlett neki, hogy ezekkel az emberekkel a főkapitányságon már találkozott Nyugodt léptekkel átsietett az Oktogonon. A lakásával szemben levő Haggenmacher-házba ment, föl egyenesen a harmadik emeletre és leugrott. A detektív, aki utána sietett, már elkéselt...

Lukács Béla öngyilkossága

Az 1900. évi párisi világkiállításán részt vettek a magyarok is. A magyar kiállítás kormánybiztosa Lukács Béla volt, egykori kereskedelemügyi miniszter, aki olyan hatalmas és kitűnő propagandát fejtett ki a magyar ipar érdekében, hogy a külföld a magyar áru után érdeklődni kezdett.

A képviselőházban a kormánybiztosi költségvetéseket tárgyalták. Az ellenzéki képviselők közül néhányan a legenyhébb formában kifogásolták az effajta tulkiadásokat. Másnap Lukács Béla eltűnt lakásáról, és néhány nap múlva a Duna pesti oldalán, a Lánchíd közelében a befagyott folyam egyik jégtábláján találták holtan. Még ezeket az enyhe megjegyzéseket sem tudta elviselni ez a korrek, kitűnő ember. Özvegét — olyan szegényen halt meg, — csokely fizetési állásba helyezték el a barátai.

Gromon földje

Az akkori politika nem üzlet volt, hanem nobile officium. A mandátumok birtokosai bizony ráfizettek a választók bizalmára. Év-tizedeken keresztül Gromon Dezső volt akkoriban a honvédelmi államtitkár, báró Fehérváry Géza mellett. Négyezer holdas, bácskai birtok ura volt, a birtokot azonban a politika elvitte. Ötszáz holdja megmaradt, ezen gazdálkodott. Amikor erre a földre és a kastélyára is kitűntek az árverést, szívenlőtte magát és meghalt.

Abátskai nábob

A Bácska legendás urai közül többen nemcsak a politikai, hanem a társadalmi életben is nagy szerepet játszottak. A Latinovitsok, a Vajnovitsok, a Fernbachok, a Dungeny-szkyék, a báró Dánielek európai híri gavalérok voltak. Nem két, hanem husz kézzel szórták a pénzt, a régi Népszínház híres szépségei, a varieték csillagai mellettük pompáztak pazar toalettekben és királyi ékszerekkel. Csillogó fogatokon kocskáztak végig a városi kocsikozón, amerikai és orosz trappe-rek voltak a kocsi elé fogva, pompában és fényben királyokat megszegényítették a bácskai nábobok. De gavalérságban és könnyelműségben mindegyiket feljűlmulta a szredistyei nábob fia, Lazarovics, az akkori híres brettli-primadonna, Carola Cecilia udvarlója. Lazarovics mintegy két éven át volt naponkénti látogatója a Somossy Orfeum téli kertjének. Itt adták elő akkoriban még német nyelven Rajna Ferenc Frauenbataillon-ját. Carola Cecilia színpadát minden este virág-erdővel díszítették, élő, csodálatos virágokkal. Lazarovics fizette. Minden asztalra egy üveg pezsgőt tétetett és az orfeumban mulató dzsentrik, huszártisztek, akik nem akarták elfogadni és nem is fogadták el a bácskai nábob pezsgőjét, súlyos afférokba kerültek Lazarovicsra. Sok afférja volt emiatt.

Egy nyáron szünet volt az orfeumban. Lazarovics a Frauenbataillonl az egész társulattal, díszletekkel, különvonattal levitette Bácskába, a híres Lazarovics-birtokra. Lazarovics meghívta a primadonnától kezdve az egész társulatot az utolsó kóristányig, min-

denki az ő vendége volt. Négy hétig játszották a Frauenbataillonl minden este az ősi Lazarovics-kastély hatalmas parkjában emelt színpadon. A művészek a nábob vendégei voltak, ékszereket adott a színésznőknek, pénzt a színészeknek és a végén minden eluszt. Lazarovics egy ideig a nővére támogatásából élt, aztán a nővére sem bírta tovább az iramot, Lazarovics kiment Párisba. Itt egyre lejjebb süllyedt és végül bögőhordozó lett, cigányok után vitte a hangszert, akik között valamikor százezreket dobált szét. Azután végleg eltűnt, senki sem tudja, mi lett belőle.

A Párisi Áruház égése

Budapestben abban az időben még sokkal rosszabbak voltak a tűzbiztonsági viszonyok, mint mostanában. Sok tűz volt a városban, de a legemlékezetesebb ezek között a Párisi Áruház égése. Röviddel zárás előtt, körülbelül hét óra tájban, tűz keletkezett az egyik raktárban. Szinte pillanatok alatt lángba borult a lépcsőház. Pánik keletkezett a hatalmas épületben. Az összes tűzoltók kivonultak, Szerbovsky Szaniszló volt a tűzoltóparancsnok, fehér köpenyben, ezüst sisakban, térdén felül erő lakkosizmában vezette a hatalmas termetű parancsnok az oltási munkálatokat. Férfiak, asszonyok az ablakokon ugrottak ki, mert a lépcsőház már lángokban állt. Az egész épület leégett. Másnap Pestre jött a király, meglátogatta a nagy tűz sebesültjeit. Az épület még mindig égett, a tűzoltóparancsnok pedig ott állott fehér köpenyben, sisakban, lakkosizmában. A király megnézte.

— Így nem lehet tüzet oltani! Ez volt a véleménye. Másnap a főparancsnok nyugalomba vonult.

A Párisi Áruház után bocsátották ki az új szabályrendeletet, amelyben pontosan körülhatárolták a színházak, nagy áruházak, a tűzbiztonság érdekében teendő intézkedéseket.

Haverda Mária

A háborúelőtti évek egyik legmegdöbbentőbb és legérdekesebb bűncselekménye volt: a Haverda-gyilkosság.

Ritkaság volt akkoriban az uri gonosztevő, intellektuális bűnöző még akadt, de gyilkos nem. Haverda Mária szabadkai virilista ügyvédnek volt a lánya és az újpesti főjegyző, azaz ment feleségül, akitől csakhamar elvált. Nagylábon élt, a híres szépasszony, szőrt a pénzt s mindig újabb és újabb pénzekért zsarolta szüleit. Megismerkedett egy János nevű városi jegyzővel, aki el akarta venni feleségül. Haverda Mária akkor egy Vojtha nevű volt detektív is udvarolt. Ennek a detektívnek panaszkodott el Haverda, hogy az anyjától nem kap pénzt, ott él az öregasszony Szabadkán a hatalmas vagyon minden jólétében, de neki nem küld egy fillért sem. Elmondta Vojthának, hogy János szerelmes belé és Jánosyt talán rá lehetne bírni arra, hogy megölje az anyját. Vojtha elvitte az üzenetet Jánosynak, hogy Haverda Mária azt üzeni, ha János megöli az öregasszonyt Szabadkán, akkor a felesége lesz. Jánosy beleegyezett ebbe, leutazott Szabadkára, tudta, hogy az öreg Haverdáné mindennap kijár a szőlőbe, itt megleste és agyonlőtte.

Mindhármutat elfogták és a szegedi törvényszék elé került a dolog. Az esküdtek bizonyítékok hiányában mind a hármat fölmentették. Mi, újságírók, megtudtuk, hogy Haverda és két bűntársa az ügyvédekkel együtt Budapestre jönnek. Kimentünk a nyugati pályaudvarra, ahol fél kettőre érkezett meg a szegedi gyors. Nagy tömeg várta Haverda Mária a pályaudvaron, a riporterek elszörnyűködték. A közönség valóságos ovációt akart rendezni a három elvetemült rablógylkosnak. A rendet a pályaudvaron lovas Schmidt rendőrfelügyelő tartotta fenn. Népszerű ember volt Schmidt felügyelő, általában mindenki Kóbinak becézte. Szállóige lett egy mondása, amikor Budapest utcáin tüntettek s ő volt a karhatalom parancsnoka, odaállt a tüntető tömeg közé és azt mondta: — Mindjárt tíz óra, kapupénzt kell fizetni! Holnap kezdjük uraim újra az egészet.

Köbít még a tüntetők is szerették. Mi, Haverda Mária érkezésének napján, amint látuk a tüntető tömeget, odamentünk Kóbihoz: — Te, Kóbi, — mondtam neki, — mi nem engedünk ünneplést. Mi tüntetni fogunk a gyilkosok ellen! Ne vedd észre!

Tíz-tizenöt riportert állott a rendőrfelügyelő előtt. Kóbi egy szót sem szólt, csak egyszerűen hátat fordított.

— En nem látom, hogy ki ordít!

Megérkezett a vonat. Haverda Mária frissen, mosolyogva, nagy virágcsokorral kezében állott egy elsőosztályú kupé ablakában, készen arra, hogy csókokat dobáljon a tömegnek. Mellette a tatárképu ügyvédje,

gomblyukában virággal, kezében csokorral, elkezdte kiabálni:

— Pfuji! Le a gyilkosokkal!

Botok emelkedtek a levegőbe a közönség velünk tüntetői. Megszűnt a barátságos hangulat. Haverda Mária úgy fogadták Pesten, ahogy megérdemelte. A tömeg dühe egyre fokozódott, a raktárokon keresztül kellett kiszöktetni őket a pályaudvar épületéből.

De nem uszta meg a dolgot olyan simán, mint ahogy gondolta. Jánosyt kidobta, Jánosy pedig szerelmes volt bele. Az elvakult szerelmes fölkereste az egyik legkülönösebb pesti hírlapíró, Fodor Aladárt, „a hosszú Fodort”, a pesti ugynevezett színes riportázs megteremtőjét. Ilyen színes riportok eddig csak a párisi lapokban voltak. Ez a furcsa, vidékről Pestre szakadt fiú, ütötte meg először ezt a könnyű, kedves hangot. Akkoriban egy kis lapot szerkesztett, amelynek „Legujabb” volt a címe. Jánosy fölkereste Fodor Aladárt és elmondta az igazságot. Fodor lapjában Jánosy megírta, hogyan történt a Haverda-gyilkosság. Minden cikke óriási szenzáció volt, Haverdát és két bűntársát újra elfogták, el is ítélték. Haverda Mária azóta már kiszabadult, Budapestben nyitott kávémerést, nemrégiben egy nagynénjétől nagy összeget örökölt és csendes visszavonultságban él most.

Eötvös és Polónyi

Nagy bűnügyek néha politikai térre is átsiklottak. Ilyen politikai ügy lett egy váltóhamisítási bűnpérből, amelynek főszereplője Brunkala Lászlóné, egy földbirtokos felesége volt. Eötvös Károly és Polónyi Géza képviselték az asszonyt és a családot. A két nagy jogász a büntető törvényszék tárgyalótermében vívta meg ezt a küzdelmet, amely lassan személyes üggyé változott. Már a tulajdonképpeni bűnpörrel nem is törődtek, csak azzal a harccal, amely Eötvös és Polónyi között egyre élesebbé vált. Tömeges följelentéseket tettek a rendőrségen, durva személyeskedéssé fajult az ügy s úgy gyűlöltek egymást a tárgyaláson történt összeveszés óta, hogy halálukig sem békültek ki.

Jakabffy Tódor és a nagy kártyacsatái

Az Eötvös-utca egyik magánpalotájában Bot Elek tönkrement dzsentri, aki hosszú ideig Monte Carloban élt, rulettklubot rendezett be. Hihetetlen eleganciával rendezték be az Eötvös-utcai palotát, livrés inasok szolgáltak fel, francia croupiert szerződtek, a legszebb orfeumoknak ingyen adott zsetont, hogy játsszanak. A klubalapítás úgy pattant ki, hogy sorozatos öngyilkosságok történtek Pesten és egymásután csukták le az aranyifjakat váltóhamisítások miatt. Bot Eleket kitoloncolták és felrobbantották a pesti rulettklubot.

De akkor nemcsak ilyen játéklklubokban, lebujihelyeken voltak kártyabotrányok, hanem a legelőkelőbb kaszinókban is. Hihetetlen nagyban ment az előkelő kaszinók és klubok zöldasztalainál a játék. Százazrek cseréltek gazdát egy éjszaka, óriási lövésznyfogadásokat kötöttek, régi vagyonok tüntek el és új vagyonok emelkedtek a semmiből.

Egyik legnagyobb versenyző Jakabffy Tódor volt, a Nemzeti Kaszinó tagja. De nemcsak lövésznyen játszott, hanem mint híres és vakmerő kártyást is ismerték. Egy éjszaka Jakabffy báró Springer Gusztávval játszott és negyvenezer forintot vesztett. Huszonnégy órán belül nem tudta rendezni az adósságát. Ez tudomására jutott Robonczy Gedeonnak, a Nemzeti Kaszinó tagjának, a legpuritánabb és legkorrektebb magyar urnak, aki semmi ilyen kisiklást nem tűrt meg a kaszinóban. Követelte, hogy üljön össze a kaszinó választmánya. Jakabffy a Nemzeti Kaszinóhoz közel, egy kávéházban várta meg a választmány határozatát, amikor úgy éjteltájban megjelent nála báró Üchtritz és tudatta vele, hogy a választmány kigolyózta a tagok sorából. Tízezer forintot ajánlott Jakabffynak, hogy menjen ki Amerikába és kezdjen új életet. Jakabffy nem fogadta el a pénzt, hanem hazament lakására, amely híres volt exotikus vadászgyűjteményéről, egyike volt a leghíresebb orosz-lánvadászoknak, tigrisbőrök, csodálatos antilop-vadásztrofeák között egy fotelben szívenlőtte magát.

Az Országos Kaszinó egyike volt akkoriban a legelső kluboknak. Tagja volt Kosztka Emil nyugalmazott törzsorvos, az akkori idők egyik leghíresebb párbajsegedé. Többször játszottak a kártyaasztalnál, amikor egy éjszakai játék közben odaszólt Babó Emilnek:

— Emil, te csalsz!

Szállóige lett ebből a tragikus mondaniból. Szeged város függetlenségipárti képi-

selője volt, dédelgetett kedvence a tiszaparti városnak. Menekülnie kellett az országból, Amerikába vándorolt, farmer lett belőle.

Wallenstein Róza, báró Schönbergerné

Furcsa és érdekes karriernek születtek Pesten. Ilyen volt Wallenstein Rózáé, egy zalaegerszegi lányé, aki odahaza csecsemőgyilkosság miatt börtönbe került és ezért fel kellett hogy jöjjön Pestre. Csodálatos módon csinált karriert ez a kövér, jelentéktelen külsejű, görbelábu vidéki lány. Ez a karrier úgy kezdődött, hogy az egyik bankvezérnek lett a barátnője, majd a híres államférfi és jogász oldalán tűnt fel. Nagy házat tartott, élénk szerepet vitt Budapest éjszakai életében. Egyszer azzal lepte meg Pestet, hogy férjhez ment egy báró Schönberger nevű volt lovastisztzhez Istállótulajdonos lett, lovai futottak a pesti és a bécsi pályán. A politikai szélhámosságok egész sorát követte el. Elhitette, hogy méltóságokat tud szerezni, mert közvetlen bejárata van a király legbizalmasabb környezetéhez. Amikor a koalíciós kormány uralomra jutott, Andrássy Gyula gróf a rendőrséget kérte meg, vessen véget Wallenstein Róza szélhámosságainak. Polónyi Géza belebukott a Wallenstein-ügybe. Wallenstein Rózát kitoloncolták Budapestről, lányával Bécsben élt, majd Konstantinápolyba ment. Innen is kitoloncolták lányával együtt, aki férjhez ment egy züllött birodalmi német grófhhoz. Wallenstein Róza nagy szegénységben halt meg. Lánya négy évvel ezelőtt Pesten járt, mint német pilótánő akart bemutatkozni a főváros közönségének. Pénzt is gyűjtött, azután nyomtalanul eltűnt Pestről.

Keglevich párbaja

Nagy riportok szóltak a régi párbajokról is. A politikai párbajok akkoriban csaknem mindennaposak voltak. Emlékeztet még az a párbaj, amelyet gróf Tisza István vívott politikai ellenfelével, gróf Károlyi Mihállyal. Sulyos párbaja volt báró Fehérváry Gézának Horánszky Nándorral. De a legemlékezetesebb mégis az a párbaj, amelyet Hentz Károly néppárti képviselő egy megjegyzés miatt gróf Keglevich Istvánnal vívott. Ez a párbaj tragikusan végződött. Az ellenfelek a vívóteremben felálltak egymással szemben, gróf Keglevich a „rajta” vezényszóra lerohant, Hentz kardja belefúródott a mellébe, halálosan megsebesült, nemsokára meghalt. Keglevich intendánsága alatt virágzott az Operaház, imádta és értette a muzsikát. Később a Vígsház főalapítója lett. Tragikus halála országszerte mély megdöbbenést keltett.

Bankrablások

Ujpesten 1908-ban két vakmerő álarcos, revolveres merénylő kirabolta a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank fiókintézetét. A fő-

kapitányság nagy készültséggel szállt ki a helyszínre, a riporterek is kimentek fiakeren, hogy magánnyomozást folytassanak.

Az újságíró megállapította, hogy a bankrablás idején körülbelül három óra hosszat egy fiaker állott az úpesti banktól száz lépésnyire. A fiakeren két fiatalember érkezett, akik a kocsit várni hagyták. Később visszamentek, beültek a kocsiba és Megyer felé hajtottak. Az újságíró majdnem biztosra vette, hogy ezek a bankrablók Tapasztaltait elmondta a detektíveknek, akik kikérdezték a fiakereseket és csakhamar megtalálták azt a kocsist, akinek fiakerében a két fiatalember Ujpestre érkezett. A fiakeres elmondta, hogy látott a két embernél pénzeszsákokat. Alagig vitte őket, ahonnan gyalog indultak Vác felé. A budapesti főkapitányság valóságos hajtvadászatot rendezett. Elzárták az egész környéket és a gödölői erdőben fogták el a két bankrablót.

Ugyanakkor Fiumében is bankrablás történt, agyonlőtték a bankpénztárost. A merénylők nyomtalanul eltűntek. A budapesti főkapitányság nyomozott a fiamei ügyben is és a két úpesti bankrablónál, akikről kiderült, Oroszországból menekült nihilisták voltak, egy Fiuméből keltezt levelet találtak. Ebben a levélben azt írták fiamei társaik, hogy a bankrablás sikerült, néhány nap múlva Pesten lesznek. A detektívek elhelyezkedtek a két úpesti bankrabló lakásán és a három fiamei bankrabló csakugyan megérkezett. Letartóztatták őket. Ez a három is orosz nihilista volt.

Az orvos mint képtolvaj

Az egész világ sajtóját foglalkoztatta az európai múzeumlopások sorozata. Budapesten az Országos Képtárból, amely a Magyar Nemzeti Múzeumban volt és amelyből a Képzőművészeti Múzeum lett, eltűnt két értékes antik kép. A festményeket kivágták a rámából és a rámában értéktelen másolatot helyeztek. Néhány hónappal később a drezdai képtárból loptak hasonló körülmények között két nagyszerű festményt. A budapesti rendőrség nyomozott, de csak azt tudta megállapítani, hogy a képeket Flesch Vilma nevű festőnő festette. Érdeklődtek a festőnő után és megtudták, hogy a képzőművészeti iskola egyik legkitűnőbb tanítványa. A képlopásokról a lány semmit nem tudott. Bécsben egy alkalommal az Artaria nevű világhírű műkereskedésből elloptak két képet. A műkereskedés tulajdonosa emlékezett rá, hogy egy idegen kiejeléssel beszélő úr sokáig nézegette a képeket. Hirtelen az ajtóhoz ugrott és látta, hogy a fiatalember néhány lépésnyire van még az üzlettől. Rendőrré kiabált és elfogták a tolvajt. Lenkey Béla dr., a Rókus-kórház aktív orvos volt, igen képzett, kitűnő orvos, aki a szaklapokban fiatal kora ellenére is feltűnő cikkeket írt. Tanulmánya is megjelent a hipnózisról.

A bécsi rendőrségen elmondotta, hogy imádja a képeket. Ha egy értékes, szép ké-

pet lát, nem bír ellenállni, el kell, hogy lopja. A lopásokban anyagi érdek nem vezette, jól keresett, minden pénzét képekre költötte. Szülei ha nem is gazdag, de jó módú emberek. Mindegyik képe megvan, amelyet ellopt. A képeket a budapesti anatómiai intézet egyik tantermének szekrényében őrizte. Meg is találták. Lenkey Bélát Budapestre hozták, ahol el is ítélték. Mikor Bécsbe akarták szállítani, hogy az ott elkövetett lopásokért ítélkezzenek felette, kiugrott a vonatból és mindkét lábát eltörte. Ugy szállították Bécsbe. Leülte az ausztriai tegyházban is büntetését és azután Amerikába ment. Ma Philadelphia egyik igen kitűnő kórházának neves főorvos-belgyógyásza.

Amikor Ferenc József kért

Ismeretes, hogy Ferenc József hosszú ideig ellenezte Ferenc Ferdinánd trónörökös házasságát, nem engedte meg a morganatikus házasságot, hogy az osztrák-magyar trón egykori várományosa egyszerű udvarhölgyet, gróf Chotek Zsófiát vegye feleségül. A trónörökös csak titokban találkozhatott rajongásig szeretett menyasszonyával. Ferenc Ferdinánd inkognitóban jött csehországi birtokáról Budapestre és a Hungária szállodában szállt meg. A grófnő is a legnagyobb titokban érkezett Budapestre, érkezéséről senki más nem tudott, mint Rudnay, a budapesti rendőrség akkori főkapitánya.

Egy napon az újságíró a pályaudvaron döngött. Egyszer látja, hogy az egyik elsőosztályú rendes fülkéből kilép Ferenc Ferdinánd trónörökös. Nem akart hinni a szemének. A trónörökös nem hagyta el a pályaudvart. Ujabb vonat érkezésére várt, meg is érkezett Chotek Zsófia grófnő, akivel együtt mentek a Hungáriába.

Az újságíró telefonált Rudnay főkapitánynak.

— Hallotta méltóságos uram, hogy Budapestre érkezett a trónörökös és Chotek Zsófia grófnő?

Artikulátlan kiáltás volt a válasz.

— Én tudom, de maga honnan tudja?

— Láttam őket a pályaudvaron.

Rudnay főkapitány a szerkesztőségbe telefonált. Az Istenért, ki ne adják a cikket, mert beláthatatlan következményei lesznek. Az újságíró akkor már javában diktálta a szenzációs riportot. A szerkesztő nem teljesítette a főkapitány kérését.

Kis idő múlva újra megszólalt a telefon. A főkapitány telefonált. Közben beszélt Béccsel, öfelsége, a király, nem parancsolja, de kéri, hogy a cikket ne közöljék.

A cikk nem jelent meg.

Jött a háború, a nagy riportok eltörpültek. Höfer külön újságírónak bizonyult, mint a legkitűnőbb riportert. Aztán jöttek a forradalmak, a kommun, ahol az újságíró félreállt, az ellenforradalmak vad ideje, és olyan események, amelyek már közel vannak. Mindenki ismeri azokat.

SZINHÁZ BÉCSBEN

Bécs, decemberben. (Az Ujság bécsi munkatársától.) A jövő héten ül össze a salzburgi Festspiele előkészítő-bizottsága, hogy nagy vonalakban megtárgyalja a nyári szezon ünnepi játékeinak programját. Az elmúlt nyár szomorú politikai eseményei miatt köztudomásulag gyengébb látogatottságuk voltak a salzburgi játékok, mint egyébkor és így a következő szezonra az illetékesek minden lehetőséget elkövetnek, hogy behozzák a veszteségeket és főleg kellően pótolják Reinhardt, aki mostmár végérvényesen megvált Salzburtól. Az előkészítő-bizottság jövő heti ülésén — tekintettel Az ember tragédiájának a Burgtheaterben való óriási sikerére — felvetik az ötletet, hogy azt Röbbling rendezésével Salzburtban is színre hozzák. Egyelőre még bizonytalan, hogy a kérdés csak mint ötlet vagy esetleg már indítványként szerepel az értekezlet napirendjén és vajon elfogadják-e? A magyar kulturpropagandának természetesen óriási haszna lenne abból, ha Madách klasszikus sorai a salzburgi nagy nemzetközi nyilvánosság előtt is elhangzanának.

*

Annak idején tervbe volt véve, hogy Clemens Krausz az operából való távozásakor — ami ismert érzelmeinél fogva ugyanis már régen elintézt dolog volt — a Generalmusikdirektor címmel fogják kitüntetni. Amint értesülünk, ez a kitüntetés most elmarad.

*

Utolsó 140 schillingjén harminc veronál tablettát vásárolt Fall Berta és szép csendben beszédte azokat az előkelő lainni villa fűtetlen hideg szobájában. Ugy találták meg holtan a pusztai földön fekvő a nagy világhírű komponista özvegyét, aki esőköpenyét utoljára az ablakra kellett, hogy akassza, mert pár babérkoszoru megsárgult szalagján kívül nem volt egyéb butor a szobában. A villa fényűző berendezése, amit még a bőkezű gavallér, Fall Leo a szászorsági Dorotheum árverésén várja a vevőket. A „Dollarprinzessin” komponistájának özvegye éppen úgy nem tudott bánni a pénzzel, mint elhunyt férje, akinek művei pedig még két esztendővel ezelőtt is 140.000 schilling tantiemrészesedést hoztak, ami azonban mind nem volt elég a hátramaradt és friss adósságok törlesztésére. Fall Berta a komponista egykori zeneszobájában bucsuzott el az árnyékvilágtól — ott, ahol valamikor neki játszotta el először a szerelmes férj a Pom... Pom... Pompadour.

*

A Cirkusz csillagának bécsi kalandját, ugylátszik, a perek egész sorozata követi. Ezuttal Dobos Viola az ismert magyar spitz-táncosnő perli Gyimes. Gyimes állítólag Dobost akarta leszerződtetni Tabódy helyett, táviratilag felhívta Bécsbe próbára, a próba után azonban nem szerződtette. Dobos Viola most úgy tudjuk, különböző költségek miatt igényeket támaszt Gyimes szemben. Nem tartjuk túlrekesnek újra visszatérni a Stern der Manege agyoncsépelelt történetjére, de a Dobos perből talán annyit érdemes megállapítani, hogy Gyimes ugylátszik mégsem az utolsó pillanatban kezdett el Röbbling pótllékok után nézni.

*

Nemrég egy kiváló francia író időzött az osztrák fővárosban, akinek a művészkávéházban élénk színekkel ecsetelték a bécsi színházi krízist. Az író egy darabig hellgatta a siránkozást, de végül megelégedte a dolgot és türelmetlenül így szólt: nem lehet olyan nagy a baj nálatok. Délelőtt a Práterben voltam és az autóból láttam, hogy a Lustspieltheater plakátjai még mindig a „Schäme dich Marcell” című darabom hirdetik, aminek pedig két évvel ezelőtt volt ott premierje. Ahol két évig lehet játszani egy darabot, ott nincs krízis... Kinos csend következett. Senki sem merte bevallani a közismerten hiú írónak, hogy a színház éppen az ő „szégyeld magad Marcell” című darabjával ment csufosan tönkre, annyira, hogy az igazgatónak még a plakátokat levakartatni sem maradt pénze...

Ha most előfizet az Ujság-ra

azonnal megindítjuk a lapot címére és
csak január 15-től számítjuk
előfizetését. Azonkívül teljesen

ingyen, díjmentesen megkapja

a karácsony hetében megjelenő

értékes és diszes évkönyvünket

valamint a kiválóan nagyterjedelmű

karácsonyi és ujévi számot

gazdag tartalmu képes mellékleteivel.

Telefonon is bejelentetheti előfizetését

Telefon: 207-54-55-56-57

Ha csak egy új előfizetőt is szerez

rokonai, barátai vagy ismerősei közül

értékes jutalomban részesül

